

Nr 123

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statlig garanti för skadeersättning vid vissa atomolyckor; given Stockholms slott den 3 maj 1968.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att ikläda staten skyldighet att i viss omfattning utge ersättning för atomskada i följd av atomolycka i samband med driften av den planerade atomreaktoranläggningen vid Simpevarp i Kalmar län.

*Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 3 maj
1968.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *statlig garanti för skadeersättning vid vissa atomolyckor* och anför.

Bestämmelser om ersättning för skada i följd av atomreaktor drift m. m. finns i atomansvarighetslagen den 8 mars 1968 (nr 45). Lagen trädde i kraft den 1 april 1968. Den bygger på två internationella konventioner, nämligen en i Paris den 29 juli 1960 avslutad konvention om skadeståndsansvar på atomenergins område, utarbetad inom OECD:s atomenergiorgan ENEA (European Nuclear Energy Agency), samt en i Bryssel den 31 januari 1963 avslutad tilläggskonvention till Pariskonventionen, utarbetad inom ENEA och den europeiska atomenergigemenskapen (Euratom). Pariskonventionen reglerar frågan om skyldighet för innehavare av atomreaktor eller annan atomanläggning att ersätta s. k. atomskada. Tilläggskonventionen innehåller bestämmelser om supplerande ersättning av statsmedel vid vissa s. k. atomolyckor. Sverige har ratificerat båda konventionerna. Pariskonventionen trädde i kraft den 1 april 1968 och gäller f. n. mellan Belgien, Frankrike, Spanien, Storbritannien, Sverige och Turkiet. Tilläggskonventionen träder i kraft när den har ratificerats av sex signatärmakter. Konventionen har undertecknats av flertalet av ENEA:s medlemsländer men har hittills ratificerats endast av Frankrike, Spanien, Storbritannien och Sverige. Tidpunkten för ikraftträdandet är nittionde dagen efter det att det sjätte ratifikationsinstrumentet har deponerats.

Atomansvarighetslagens på Pariskonventionen grundade ersättningsbestämmelser (1—27 §§) innebär i huvudsak följande. Innehavare av atomanläggning i stat som är bunden av Pariskonventionen (konventionsstat) skall oberoende av vållande ersätta atomskada i följd av atomolycka som inträffar i anläggningen eller under transport av atomsubstans från och i vissa fall till anläggningen. Sådan ersättningsskyldighet föreligger också vid atomolycka som orsakas av atomsubstans vilken vid olyckstillfället

fanns utanför anläggningen och härrörde från denna men inte var under transport. För innehavare av atomanläggning i Sverige är ansvarigheten enligt lagen begränsad till 50 milj. kr. för varje atomolycka. Sådan anläggningssinnehavare är enligt lagen skyldig att teckna ansvarsförsäkring till täckande av sin ansvarighet enligt atomansvarighetslagen eller motsvarande lagstiftning i annan konventionsstat. Annan än innehavare av atomanläggning kan i princip inte åläggas att ersätta atomskada som omfattas av lagens ersättningsbestämmelser. Anläggningsinnehavaren har dock återkravs rätt mot fysisk person som har orsakat skadan uppsåtligen. Från principen om anläggningsinnehavares exklusiva ansvarighet görs i övrigt undantag endast för ansvarighet som grundas på vissa internationella konventioner på transportväsendets område. Den som vill föra talan om ersättning mot en anläggningsinnehavare eller dennes försäkringsgivare skall anmäla sitt anspråk hos anläggningsinnehavaren inom tre år från det han fick kunskap om skadan och om vem som är ansvarig för denna. Anläggningsinnehavares ansvarighet preskriberas dock i varje fall tio år efter dagen för atomolyckan.

Lagen innehåller vissa bestämmelser om ersättning av staten som inte bygger på någon av konventionerna. Sålunda föreskrivs, att om skadelidande visar att han inte har kunnat få ut ersättning enligt lagen av vederbörande anläggningsinnehavares försäkringsgivare, ersättningen skall betalas av staten (28 §). Staten är vidare skyldig att betala ersättning för atomskada som har uppkommit i Sverige i fall då innehavare av atomanläggning i Sverige är ansvarig för atomolyckans skadeverkningar men fråga är om en skada som har uppkommit senare än tio år efter atomolyckan och rätten att få ersättning av anläggningsinnehavaren följaktligen har preskriberats. Rätten till ersättning av statsmedel i sådant fall preskriberas trettio år efter atomolyckan (32 §). Ersättning av statsmedel enligt nu berörda bestämmelser utgår enligt de grunder som gäller i fråga om ersättning som anläggningsinnehavare har att betala. Staten har återkravs rätt i samma omfattning som innehavare av atomanläggning (35 §).

Vidare innehåller lagen bestämmelser om svensk domstols behörighet i mål om ersättning enligt lagen samt interna forumregler och vissa bestämmelser om verkställighet av utländsk dom (36—37 §§). Jurisdiktionsbestämmelserna innebär i huvudsak att talan om ersättning för atomskada får väckas vid svensk domstol om atomolyckan helt eller delvis har inträffat i Sverige eller om vederbörande atomanläggning ligger i Sverige och antingen olyckan har i sin helhet inträffat utanför konventionsstaternas territorier eller platsen för olyckan inte kan bestämmas med säkerhet.

I 29—31 §§ atomansvarighetslagen tas upp på tilläggskonventionen grundade bestämmelser om ersättning av statsmedel vid katastrofolyckor, dvs. fall då det ansvarsbelopp som gäller för den ansvarige anläggningsinnehavaren inte förslår till full ersättning åt de skadelidande. Bestämmelserna

gäller när ansvarighet enligt lagen åvilar innehavare av en atomanläggning som ligger i Sverige eller i annan av tilläggskonventionen bunden stat och vid tiden för olyckan fanns upplagen på en särskild lista om vilken föreskrifter ges i konventionen samt svensk domstol enligt lagen är behörig att pröva anspråk på ersättning i anledning av olyckan. Om i ett sådant fall anläggningsinnehavarens ansvarsbelopp inte räcker till full ersättning åt de skadelidande, utgår ersättning av statsmedel för atomskada som har uppkommit i Sverige eller i annan av tilläggskonventionen bunden stat eller som har uppkommit på eller över det fria havet, i vilket senare fall rätt till ersättning dock i viss omfattning är förbehållen de av konventionen bundna staterna och dessas medborgare. Ersättning utgår i princip enligt samma grunder som gäller i fråga om anläggningsinnehavarens ersättningsskyldighet. Ersättningen av statsmedel är för varje atomolycka begränsad på sådant sätt att ersättningen tillsammans med den ersättning som vederbörande anläggningsinnehavare har att utge inte får överstiga ett belopp motsvarande 120 milj. sådana betalningsenheter som avses i det europeiska monetära avtalet den 5 augusti 1955, dvs. i runt tal 600 milj. kr. Ersättning enligt dessa regler skall i sin helhet betalas av svenska staten till de skadelidande. Om den berörda atomanläggningen ligger utom Sverige har emellertid staten rätt att få tillbaka den del av ersättningsbeloppen som ligger mellan ansvarsbeloppet och ett belopp av 70 milj. betalningsenheter eller ca 350 milj. kr. av den stat där anläggningen ligger samt — enligt vissa i tilläggskonventionen föreskrivna fördelningsregler — över 95 % av överskjutande ersättningsbelopp av samtliga övriga av tilläggskonventionen bundna stater. Om atomanläggningen ligger i Sverige skall svenska staten slutligt bära ersättningarna mellan anläggningsinnehavarens ansvarsbelopp, dvs. 50 milj. kr., och nyssnämnda belopp av ca 350 milj. kr., under det att de överskjutande ersättningsbeloppen fördelas mellan de av tilläggskonventionen bundna staterna på det sätt som nyss nämnts. Vid sidan av rätten att kräva åter vissa ersättningsbelopp av andra stater har staten återkravs rätt för vad den har gett ut enligt dessa bestämmelser endast mot fysisk person som har orsakat skadan uppsåtligen.

Atomansvarighetslagen innehåller slutligen en särskild bestämmelse om ersättning av statsmedel vid katastrofolyckor som inte omfattas av de på tilläggskonventionen grundade bestämmelserna. Enligt 33 § skall i ett sådant fall supplerande ersättning av statsmedel betalas för atomskada som har uppkommit i Sverige och enligt grunder som fastställs av Kungl. Maj:t och riksdagen. Sådan ersättning skall då också utgå i tillägg till sådan ersättning av statsmedel som kan ha betalats för skador som yppats senare än tio år efter olyckan, om nämligen dylik ersättning enligt särskilda föreskrifter i 32 § har satts ned på den grund att de skadeståndsbelopp anläggningsinnehavaren haft att utge har måst reduceras därför att ansvarsbeloppet överskridits.

Atomansvarighetslagen trädde som nämnts i kraft den 1 april 1968. Härvid gjordes emellertid undantag för de på tilläggskonventionen grundade bestämmelserna i 29—31 §§ om ersättning av statsmedel vid katastrofolyckor med hänsyn till att tilläggskonventionen ännu inte har trätt i kraft. Det föreskrevs, att bestämmelserna i dessa paragrafer skall träda i kraft den dag Kungl. Maj:t förordnar. Avsikten är att sådant förordnande skall meddelas med verkan fr. o. m. den dag då tilläggskonventionen blir bindande för Sverige. Denna reglering innebär för tiden till dess 29—31 §§ träder i kraft att i händelse av en katastrofolycka som i och för sig omfattas av ersättningsreglerna i dessa paragrafer supplerande ersättning av statsmedel i stället skall betalas enligt 33 §, dvs. enligt grunder som Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt fastställer.

Allmänna Svenska elektriska aktiebolaget (ASEA) har träffat avtal med Oskarshamnsverkets kraftgrupp aktiebolag (OKG) om att för konsortiets räkning uppföra en atomreaktoranläggning vid Simpevarp utanför Oskarshamn. För fullgörande av sitt åtagande har ASEA i sin tur ingått avtal med General Electric Co i Förenta Staterna om leverans till ASEA av vissa reaktorkomponenter. General Electric har enligt uppgifter som ledningen för ASEA under hand har delgett mig föreskrivit som villkor för sin fullgörande av leveransen av dessa komponenter, att i Sverige dessförinnan genomförs en lagstiftning om ansvarighet för atomskada som innebär att de genom Pariskonventionen och tilläggskonventionen etablerade ersättningssystemen blir fullt ut tillämpliga på en atomolycka för vars skadeverkningar OKG i egenskap av innehavare av Oskarshamnsverket är ansvarig enligt Pariskonventionen. Bakgrunden till att det amerikanska företaget sätter upp detta villkor torde vara önskemålet att företaget genom principen om anläggningsinnehavarens exklusiva ansvarighet (den s. k. kanalisationsprincipen) skall få absoluta garantier för att ersättningsskyldighet inte kan komma att åläggas företaget i anledning av en atomolycka i samband med Oskarshamnsverkets drift, exempelvis på den grund att någon av de levererade reaktorkomponenterna varit behäftad med fel.

ASEA har numera under hand underrättat mig om att General Electric inte anser det berörda villkoret i avtalet med ASEA vara uppfyllt genom atomansvarighetslagens ikraftträdande. General Electric har enligt ASEA hänvisat till att enligt Pariskonventionen ansvarsbeloppet för anläggningsinnehavare skall utgöra 15 milj. betalningsenheter eller ca 75 milj. kr. och att, om en konventionsstat på sätt som Sverige har gjort utnyttjar den möjlighet konventionen ger att med hänsyn till försäkringsmöjligheterna bestämma ett lägre ansvarsbelopp, dock lägst 5 milj. betalningsenheter eller ca 25 milj. kr., konventionen inte kan anses ha gjorts fullt ut tillämplig (»implemented to the full extent») i den staten. Vidare har General Electric enligt ASEA åberopat att tilläggskonventionen ännu inte har trätt i kraft och således inte heller gjorts fullt ut tillämplig i Sverige. Enligt ASEA

måste det ses som en samhällelig angelägenhet av stor vikt att Oskarshamnsverket kan uppföras programenligt och i överensstämmelse med de ursprungliga planerna. Det är enligt bolaget en förutsättning för att reaktorn skall kunna levereras planenligt, att den leverans som General Electric har åtagit sig sker omedelbart. Det har emellertid vid förhandlingar mellan företrädare för ASEA och General Electrics ombud i Sverige framgått, att General Electric inte kommer att fullgöra leveransen, förrän de berörda avtalsvillkoren är uppfyllda på det sätt som General Electric har hävdad att de skall uppfyllas. Under hänvisning till dessa förhållanden har ledningen för ASEA muntligen hemställt att staten åtar sig att i händelse av en sådan atomolycka i samband med driften av Oskarshamnsverket, för vars skadeverkningar OKG är ansvarigt enligt Pariskonventionen i egenkap av anläggningens innehavare, betala supplerande ersättning — utöver de ersättningar som OKG och staten kan ha att betala enligt atomansvarighetslagen i nu gällande delar — med det belopp som OKG resp. staten skulle ha haft att betala, om ansvarsbeloppet för OKG hade fastställts till ett belopp motsvarande 15 milj. betalningsenheter resp. om tilläggskonventionen hade trätt i kraft och blivit bindande för Sverige.

Enligt min mening är det med hänsyn till atomenergiverksamhetens utveckling i Sverige angeläget att uppförandet av reaktorläggningen i Simpevarp inte blir fördröjt utan kan genomföras enligt de ursprungliga planerna. Jag anser att det visserligen kan ifrågasättas, om den avtalstolkning som General Electric företräder och som innebär att Pariskonventionen inte har gjorts fullt ut tillämplig i Sverige genom atomansvarighetslagen är riktig. Kvar står emellertid att det på denna punkt råder tvist om avtalets rätta innebörd mellan General Electric och ASEA, och det kan uppenbarligen dröja lång tid, innan den tvisten blir bilagd, så att leverans från General Electrics sida kan ske. Enligt min mening kan en tillfredsställande lösning av problemet f. n. inte komma till stånd på annat sätt än att staten genom ett garantiåtagande ikläder sig skyldighet att betala supplerande ersättning intill ett sammanlagt belopp motsvarande 15 milj. betalningsenheter i händelse av att en atomolycka inträffar, för vilken OKG i egenkap av innehavare av Oskarshamnsverket är ansvarig enligt Pariskonventionen och den svenska atomansvarighetslagen. Av motsvarande skäl anser jag att staten för tiden intill dess tilläggskonventionen träder i kraft och blir bindande för Sverige bör åta sig att i händelse av en atomolycka av detta slag betala åtminstone viss del av den ersättning som skulle ha utgått av statsmedel, om tilläggskonventionen hade trätt i kraft och blivit bindande för Sverige. Jag anser det emellertid inte böra ifrågakomma att i den delen sträcka statens åtagande längre än att ersättning av statsmedel utges intill den beloppsgräns på 70 milj. betalningsenheter under vilken ersättningarna enligt tilläggskonventionen enligt föreskrifterna i denna skall i sin helhet slutligt bäras av den stat där den ansvarige an-

läggningsinnehavarens atomanläggning ligger. Enligt min mening bör det vara en förutsättning för att dessa garantiåtaganden skall göras, att ASEA eller OKG eller båda bolagen gentemot staten åtar sig att svara för de ersättningsbelopp som staten till följd av sina åtaganden kan nödgas utge utöver de belopp som det enligt tilläggskonventionen åligger eller skulle ha ålegat staten att betala, samt att bolaget eller bolagen ställer betryggande säkerhet för dessa förpliktelser i förhållande till staten. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att se till att dessa villkor är uppfyllda. Kungl. Maj:t torde böra meddela behövliga föreskrifter med anledning av statens åtaganden.

Under hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att

bemyndiga Kungl. Maj:t att ikläda staten skyldighet att *dels* i händelse av atomolycka, för vars skadeverkningar Oskarshamnsvverkets kraftgrupp aktiebolag i egenskap av innehavare av en atomreaktoranläggning vid Simpevarp i Kalmar län är ansvarigt enligt atomansvarighetslagen den 8 mars 1968, utge ersättning för atomskada i följd av olyckan med de belopp som bolaget, utöver de ersättningsbelopp som det åligger bolaget att betala enligt atomansvarighetslagen, skulle ha varit skyldig att utge, om bolagets ansvarsbelopp enligt 17 § atomansvarighetslagen utgjort ett belopp motsvarande 15 milj. sådana betalningsenheter som avses i 31 § atomansvarighetslagen, *dels ock*, för tiden till dess 29—31 §§ atomansvarighetslagen träder i kraft, i händelse av en sådan atomolycka som nyss nämnts utge ersättning för atomskada med belopp som staten skulle ha varit skyldig att betala, om nämnda paragrafer varit tillämpliga men det i 31 § första stycket atomansvarighetslagen föreskrivna beloppet utgjort 70 milj. betalningsenheter.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten